

נעם הארץ

בס"ד

לכבוד שבת קדש – פרשת דברים – שבת חזון תשע"ט

זוהב הארץ היא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חטי צ'ור

לפדות את הפירות בכסף, ואת הכסף לקחת לירושלים ושם לקנות מזון ופירות ולאכול אותם בירושלים.

המשנה דנה במרחק מירושלים שנחשב כמרחק שעד אליו יש להביא פירות לירושלים ואם המרחק גדול יותר הרי יש לפדות. המפתח שנקבע הוא יום הליכה.

אלא שמלמדת אותנו המשנה שיש הבדל בין נטע רבעי שאלה הם כל הפירות לבין כרם רבעי. בענבי כרם רבעי היו מכינים יין לנסכים ולכן אנשים הביאו את היין לירושלים ולא הביאו ענבים. מה שיצר מציאות בה לא היו ענבים בשווקי ירושלים לעטר את השווקים. דבר זה הוא מציאות בלתי הגיונית, שבירושלים לא יהיו ענבים.

ממשיכה המשנה ואומרת שבמצב שבו יש הרבה פירות ומשרבו הפירות התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה. כלומר כאשר יש הרבה פירות ויש מספיק גם ליין לנסכים וגם לעטר את שווקי ירושלים, פודים אפילו ממקומות קרובים לירושלים, ואז לא משתמשים במפתח של מרחק יום הליכה. דבר זה נכון רק לגבי ענבים.

כלומר ענבים משמשים לביטוי לקשר לירושלים. לא יכול להיות שבירושלים לא יהיו שווקים מעוטרים בענבים, בגלל שכולם עושים רק יין מענבים אלו.

מכאן אולי הבנה נוספת בענין והימים ימי בכורי ענבים: אומר משה למרגלים אל תשכחו להביא ענבים, זה הביטוי לקשר לירושלים ולמקדש. מכאן מובנת אולי ההתעסקות הרבה בענין האשכול והענבים, וכמה אנשים נשאו אותו.

ומכאן הבנה נוספת לכתוב בפרשתנו ויקחו בידם מפרי הארץ ויורדו אלינו. מה המרגלים עשו היה להוריד את מדרגת ארץ ישראל, מאסו בארץ חמדה. חז"ל גם מדגישים על בכייתם של בני ישראל כאשר המרגלים חזרו שזה היה ליל תשעה באב.

בירושלמי מעשר שני על המשנה הדנה בעניני המרחק לירושלים והקשר לירושלים מובאות מספר דוגמאות לקשר מיוחד לירושלים. בין השאר מסופר על הקשר המיוחד של נשות לוד וציפורי, ועל אדם ממהלול – נהלל של היום. בין שאר המקומות המוזכרים כבעלי קשר מיוחד שזכה מופיע נקיי הוה שמש במגדל צבעיאי בכל ערובת שובא מן דהוה עביד קנדילוי הוה סליק שבת בבית מקדשא ונחית ומדליק לון. (=פירוש פני משה במקום: שהיה שמש במגדלא דצבעיאי ... ובכל ערב שבת אחר שהיה מתקן הנרות ... היה עולה לקנות שבות בבית המקדש וירד והדליק

פרשת דברים היא תמיד הפרשה הנקראת לפני תשעה באב, ובשנה זו בתשעה באב עצמו (הצום השנה נדחה ליום ראשון). בפרשתנו פותח משה בנאומו האחרון לבני ישראל תוך שהוא מזכיר אירועים שונים שהתרחשו במהלך הנדודים במדבר. אחד האירועים אליו התייחס משה הוא סיפור המרגלים. מעבר לסיפור בחירת המרגלים והסיבה לכך מדגישה התורה ויקחו בידם מפרי הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלהינו נתן לנו:

יש ענין מיוחד לפרי הארץ, ומה שהמרגלים עשו – הם הורידו אותו. ירידת מדרגה של פרי הארץ. ואיזה פרי זה היה? בספר במדבר בפרשת שלח התורה מרחיבה בענין ויבאו עד-נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישארו במוט בשנים ומן הרמנים ומן התאנים: למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל: ולא רק זאת אלא התורה מדגישה עוד כששולחים את המרגלים והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים: נראה שיש כאן הדגשה מיוחדת על ענין הענבים, על אודות האשכול. עד כדי כך שהאלוהים הקדוש בפירושו לפרשתנו על הפירות שהורידו המרגלים כתב והוא במה שאמרו רבותינו ז"ל (סוטה לד א) כי נעשו שתי כתות, העשרה מרגלים ויהושע וכלב. העשרה נשאו הפירות, שמונה האשכול, ושנים האחד נשא תאנה והאחד רמון. . . . אך יהושע וכלב . . . לא הביאו כלום.

(אלשיך על דברים פרשת דברים פרק א פסוק כה). לשיטתו שמונה אנשים נשאו את האשכול, וכמובן נשאלת השאלה מה יש בענין הענבים והאשכול שצריך להדגיש אותם כל כך במיוחד.

ענין מיוחד זה בא לידי ביטוי במשנה מסכת מעשר שני פרק ה משנה ב: כרם רבעי היה עולה לירושלם מהלך יום אחד לכל צד . . . ומשרבו הפירות התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה . . .

רבי יוסי אומר משחרב בית המקדש היה התנאי הזה ותנאי היה אימתי שיבנה בית המקדש יחזור הדבר לכמות שהיה

עץ פרי שניטע בארץ ישראל בשלוש השנים הראשונות לקיומו הוא עורלה ובשנה הרביעית הוא נטע רבעי. ההלכות לגבי הן כמו מעשר שני שיש להביא את הפירות לירושלים ולאכול אותם בירושלים. אם אתה נמצא רחוק מידי מירושלים והפירות עלולים להתקלקל בדרך יש

ענין מיוחד זה בא לידי ביטוי במשנה מסכת מעשר שני פרק ה משנה ב: כרם רבעי היה עולה לירושלם מהלך יום אחד לכל צד . . . ומשרבו הפירות התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה . . .

רבי יוסי אומר משחרב בית המקדש היה התנאי הזה ותנאי היה אימתי שיבנה בית המקדש יחזור הדבר לכמות שהיה

עץ פרי שניטע בארץ ישראל בשלוש השנים הראשונות לקיומו הוא עורלה ובשנה הרביעית הוא נטע רבעי. ההלכות לגבי הן כמו מעשר שני שיש להביא את הפירות לירושלים ולאכול אותם בירושלים. אם אתה נמצא רחוק מידי מירושלים והפירות עלולים להתקלקל בדרך יש

ענין מיוחד זה בא לידי ביטוי במשנה מסכת מעשר שני פרק ה משנה ב: כרם רבעי היה עולה לירושלם מהלך יום אחד לכל צד . . . ומשרבו הפירות התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה . . .

רבי יוסי אומר משחרב בית המקדש היה התנאי הזה ותנאי היה אימתי שיבנה בית המקדש יחזור הדבר לכמות שהיה

עץ פרי שניטע בארץ ישראל בשלוש השנים הראשונות לקיומו הוא עורלה ובשנה הרביעית הוא נטע רבעי. ההלכות לגבי הן כמו מעשר שני שיש להביא את הפירות לירושלים ולאכול אותם בירושלים. אם אתה נמצא רחוק מידי מירושלים והפירות עלולים להתקלקל בדרך יש

ענין מיוחד זה בא לידי ביטוי במשנה מסכת מעשר שני פרק ה משנה ב: כרם רבעי היה עולה לירושלם מהלך יום אחד לכל צד . . . ומשרבו הפירות התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה . . .

הדף מוקדש לע"נ אבי מזרי יעקב עוזיאל עמיצור ז"ל

הנרות של בהכ"נ במקומו). הדלקת נרות השבת של קהילת מגדל צבעיא קשורה מידי שבוע לבית המקדש.

מהיכן הקשר המיוחד הזה? דנו באופן חלקי בענין זה בפרשת תרומה בשאלה מהיכן היו לבני ישראל עצי שיטים במדבר להקים את המשכן. ועוד עצים ישרים וארוכים כל כך 'עשר אמות אורך הקרש', והבריה התיכון בתוך המדרש (בראשית רבה ויגש פרשה צד) באופן מופלא. **ויסע ישראל וכל אשר לו יבא בארה שבע, להיכן הלך אמר רב נחמן שהלך לקוץ ארזים שנטע אברהם וקיננו בבאר שבע, ... כתיב (שמות כו) והבריה התיכון בתוך הקרשים, אמר ר' לוי והבריה התיכון שנים ושלשים אמה היו בו, מהיכן מצאו אותו לשעה, אלא מלמד שהיו מוצנעין עמהם מימות יעקב אבינו, עוד לפני הירידה למצרים לקח יעקב את מה שנטע אברהם ועם זה יבנו את המשכן. עצי השיטים מבטאים את ההכנה מראש לקראת הפעולה. חכמת הלב והרצון הפנימי, ההכנה והמוכנות הם התנאי להשראת שכינה כללית ופרטית בעם ישראל.**

ועצי שיטים אלה יעמדו לסמל לדורות כפי שממשיך ואומר המדרש **א"ר לוי ממגדל צבעיא קצצום והביאום עמהם למצרים ולא נמצא בהם לא קשר ולא פקע, אעין דשמים הוה במגדלא (=עצי שיטים היו במגדל) והיו נוהגים בהם איסור משום קדושת הארון, אתון ושאלון לרבי חנינא חבריהון ורבנן, אמר להם אל תשנו ממנהג אבותיכם. במקום הנקרא מגדל הצבעים היו עצי שיטים שבתקופת המשנה והתלמוד – מאות שנים מאוחר יותר, עוד היו נוהגים בהם קדושה מכיוון שעל פי המסורת שהיתה בידיהם אלה העצים שמהם עשו את הארון במשכן.**

זיהויו של המקום "מגדל צבעיא" איננו מוסכם. ליבנר הציע כי מדובר באתר שנחפר בואדי חמאם למרגלות הארבל. על פי המדרש (ילקוט שמעוני שמואל א' רמז פ"ט) נראה כי מקומה של מגדל צבעים היא בגליל לא רחוק מטבריה. כך מופיע במדרש שכאשר אמר ריש לקיש דברים שלא מצאו חן בעיני רבי יהודה נשיאה שישב בטבריה הוא נאלץ לברוח למגדל צבעיא. בעקבות מחאת רבי יוחנן הוחזר ריש לקיש למקומו. מהתיאור במדרש עולה כי מגדל צבעיא סמוכה לטבריה ומתאימה לזיהוי בואדי חמאם.

מגדל צבעיא מוזכרת כמקום בו מיצרים ומקפידים על דברים הקשורים למקדש, ומצד שני מקום שחרב עם חורבן הבית. שלש עיירות היה קטמוס (=מס) שלהן עולה לירושלים בעגלה (=כי היתה כמות גדולה של מעות) ככול ושיחין ומגדל

צבעייה (ירושלמי תענית פרק ד ה"ה). ישוב גדול ומרכזי עליו נאמר **רב הונא אמר ג' מאות חנויות של מוכרי טהרות (=תוצרת חקלאית שנמכרה בטהרה) היו במגדלא וצבעייה . . . א"ר יוחנן שמונים חנויות של אורגי פלגס היו במגדל צבעייה.** (איכה רבה (וילנא) פרשה ב).

בחפירות שנערכו באתר זה נתגלו שרידי בית כנסת מתקופת המשנה והתלמוד, שהבולט והמרשים שבהם הם שרידי רצפת פסיפס. ברצפה זו עיטורים מיוחדים ומרהיבים עד כי הוחלט להעביר פסיפס זה והוא מוצג היום במוזיאון ישראל באגף הארכאולוגיה. אחת הסצינות שמוצגת בפסיפס כוללת שורה של בעלי מלאכה = בנאים ובעלי מלאכה שונים, שנראים בונים מבנה גדול ומרשים. בין האמנים נראה אדם המגלף בעץ ומכשיר אותו לבניה. החוקרים חלוקים באשר לזיהוי המבנה אותו בונים הבנאים בסצינה זו. ליבנר הציע כי מדובר בהקמת המקדש, ואולי אם כך האמן המגלף דווקא בעץ הוא המכין את עצי השיטים המקומיים לבניה.

סצינה זו היא יחידה במינה בעולם אמנות הפסיפסים של אותה תקופה, ואולי בכך עדות נוספת לזיהוי של מגדל צבעיא במקום. בני הכפר היושבים שם בתקופת המשנה והתלמוד רואים את עצמם כאלה שמכינים את הקרשים למשכן ולמקדש, יש להם קבוצת עצים שהם נוהגים בה על פי המסורת קדושה מיוחדת (קדושת הארון). וכך כאשר החליטו לבנות את בית הכנסת – 'מקדש המעט' של היישוב שמו ברצפתו את הביטוי לכך שהם מתכוונים לגאולה שתגיע מבקעת ארבל הסמוכה אליהם ומהעצים אותם הם שומרים ומכינים לצורך זה

אשכול הענבים של המרגלים ומאיסה בארץ חמדה עומדים בניגוד גמור למעשי אנשי מגדל צבעיא. שם גדלו עצי השיטים שמהם נבנה המשכן, כל שבת אצלם קשורה למקדש, בישוב יש מוכרי טהרות והם מחוברים לירושלים ולמקדש בכל מעשיהם. עם חורבן הבית היישוב חרב. אך הוא נבנה מחדש – חורבן ובעקבותיו בנין, ובמרכז החיים היהודיים בבית הכנסת תקוות הגאולה והקמת המקדש שבאה לידי ביטוי בסצינה ברצפת הפסיפס.

המשנה בה פתחנו מסיימת שהתנאי שנקבע לפדיון פירות כרם רבעי ישתנה כאשר ייבנה המקדש מחדש. ענבים ופירות קשורים באופן פנימי זה בזה. ואכן כאשר הנביא נושא נבואת הגאולה הוא מכריז **וְאַתֶּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לָבוֹא:** (יחזקאל לו: ח)

בברכת שבת שלום ומבורך – חגי עמיצור

<https://lp.vp4.me/fw3x>

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור

office@noam-haaretz.com : דוא"ל : 054-9938399

לטיולים והרצאות לטייל בעיניים יהודיות' בהדרכת ד"ר חגי עמיצור . טלפון :